

Socio–demografické a psychologické charakteristiky nezamestnaných v podmienkach SR

Tatiana Pethő¹, Miroslava Bozogánová²

¹Spoločenskovedný ústav CSPV SAV, Košice, petho@saske.sk

²Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitných a prírodných vied, Ústav pedagogiky, andragogiky a psychológie, Katedra pedagogiky, miroslava.bozoganova@unipo.sk

Teoretické východiská

Nezamestnanosť je nežiaduci jav z pohľadu psychologickej subjektívnej pohody, pričom podľa Paula a Mosera predikuje slabé mentálne zdravie a celkovo znižuje životnú spokojnosť. Nižší, resp. žiadny príjem s najväčšou pravdepodobnosťou spôsobí následky v podobe neskorších ekonomických výsledkom, akými sú príjem a zamestnanosť. Z ekonomických výsledkov plynú sociálne dôsledky ako napr. sociálna deprivácia (Mousteri, Daly, Delaney, 2018). Kossen a Mollveen (2018) zdôrazňujú, že nezamestnaný človek sa môže cítiť ako neprijatý v spoločnosti, pričom zažíva rozdiely v tom, čo je, čo by mohlo byť a čo už nikdy nemusí byť vzhľadom na minulé a súčasné aspirácie. Nadobúda pocit, že nedosiahol stereotypné očakávania zo strany blízkych (napr. rodiny a priateľov). Nezamestnanosť na Slovensku je dlhodobým spoločenským problémom. Slovenská populácia sa za rok 2020 vyznačovala nezamestnanosťou na úrovni 4,98 % (Štatistický úrad SR). Nezamestnanosť postihuje mužov aj ženy, ľudí v rôznom veku, s rôznym vzdelaním, v rôznom sociálnom postavení, s rôznymi osobnostnými vlastnosťami a psychologickými charakteristikami, ktoré z nezamestnanosti vyplývajú. Analýza nezamestnanosti z hľadiska socio-demografických a psychologických charakteristik má svoje opodstatnenie z dôvodu multidimenzionálneho pohľadu na daný fenomén (Frankovský, 2003). Cieľom príspevku je popísať nezamestnaných vzhľadom na vybrané socio-demografické a psychologické charakteristiky.

Metóda

Osobnostné vlastnosti boli zisťované na 7- bodovej škále (1-táto vlastnosť ma úplne vystihuje, 7- táto vlastnosť ma vôbec nevystihuje). Zoznam vlastností (sebaistý, drzý, bezcitný, vážny, plachý, zmierlivý, citlivý a priateľský) bol vybraný na základe spôsobov správania sa ľudí vo vzájomných vzťahoch. Osobnostné vlastnosti boli vyberané s ohľadom na prístup k voľnému času, úsiliu hľadať si prácu a spôsobu správania sa v interpersonálnych vzťahoch (Filer, 1986; Vinikainen, Kokko, 2012).

Locus of control

Locus of control bol zisťovaný prostredníctvom Brief Locus of Control Scale od Lumpkina (1985), pričom daná škála bola inšpirovaná pôvodnou 6 položkovou Rotterovou škálou (1966) merajúcou úroveň locus of control. Škála pozostáva z 10 položiek, ktoré zisťujú úroveň interného a externého locus of control na 5- bodovej Likertovej škále súhlasu a nesúhlasu (1- silne nesúhlasím, 5- silne súhlasím).

Otvorenosť voči zmene

Otvorenosť voči zmene bola zisťovaná prostredníctvom metodiky Change in Organizational Culture od autorov Dunham et al. (1989), ktorá pôvodne obsahuje 19 položiek. Pre potreby výskumu bolo vybraných 6 položiek, ktoré merali postoje voči zmene vo všeobecnosti a týkajúce sa afektívnych reakcií na zmenu a tendencie správania sa k zmene. Respondenti hodnotili odpovede na 5- bodovej Likertovej škále (1-silne nesúhlasím, 5- silne súhlasím).

Výskumná vzorka

Výskumnú vzorku tvorilo 14 626 (55 % mužov a 45% žien) nezamestnaných s priemerným vekom 37,653 a štandardnou odchýlkou 12,145. Vzdelanostná úroveň respondentov bola nasledovná: 6,76 % nemali ukončené základné vzdelanie, 29,07% mali ukončené základné vzdelanie, 35,82% mali ukončené stredoškolské odborné vzdelanie bez maturity, 21,92% mali ukončené stredoškolské odborné vzdelanie s maturitou, 4,42% úplné stredné všeobecné vzdelanie, 0,48% vysokoškolské vzdelanie I. stupňa, 1,49 vysokoškolské vzdelanie II. Stupňa a 0,003% vysokoškolské vzdelanie III. stupňa. Zo všetkých participantov bolo 54 % nezadaných, 35 % zosobášených, 9% rozvedených a 2% ovdovených. 58% respondentov žije v meste a 42% na vidieku. Podmienkou výberu respondentov bola evidencia na Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny. Zber výskumných údajov prebiehal v rokoch 2018 a 2019 pred pandémiou COVID-19.

Výsledky

Výskumné výsledky boli spracované v štatistickom programe IBM SPSS 20.00 a JASP 0.14.1.0 použitím deskriptívnej štatistiky a použitím t- testov pre dva nezávislé výbery. V jednotlivých tabuľkách sú popísané priemerné hodnoty a komparácie socio- demografických údajov (rodu, bydliska a rodinného stavu nezamestnaných) v dosiahnutej úrovni psychologických charakteristik (interného a externého locus of control, otvorenosti voči zmene).

Tab. 1 Priemerné skóre v osobnostných charakteristikách nezamestnaných

Osobnostná charakteristika	n	priemer	SD	medián
Sebaistý	14642	3,292	1,947	3
Drzý	14642	5,246	2,018	6
Bezcitný	14642	5,494	2,052	7
Vážny	14642	4,027	1,884	4
Plachý	14642	4,426	1,961	4
Zmierlivý	14642	3,398	1,857	3
Citlivý	14642	3,246	1,990	3
Priateľský	14642	2,573	2,115	2

Tab. 2 Komparácia psychologických charakteristik vzhľadom na rod nezamestnaných

	rod	n	priemer	SD	s.v.	t	p	Cohen´s d
Externý locus of control	ženy	3640	3,314	0,747	8062	-2,286	0,022	-0,051
	muži	4424	3,276	0,731				
Interný locus of control	ženy	3640	3,274	0,701	8062	1,348	0,178	0,030
	muži	4424	3,294	0,687				
Otvorenosť voči zmene	ženy	3640	20,867	4,949	8062	-2,163	0,031	-0,048
	muži	4424	20,633	4,747				

Tab. 3 Komparácia psychologických charakteristik vzhľadom na bydlisko nezamestnaných

	bydlisko	N	priemer	SD	s.v.	t	p	Cohen´s d
Externý locus of control	mesto	6199	3,263	0,746	14626	-3,107	0,002	-0,052
	vidiek	8429	3,303	0,766				
Interný locus of control	mesto	6199	3,288	0,695	14626	0,115	0,908	0,002
	vidiek	8429	3,284	0,698				
Otvorenosť voči zmene	mesto	6199	20,729	4,804	14626	-1,187	0,235	-0,020
	vidiek	8429	20,825	4,838				

Tab. 4 Komparácia psychologických charakteristik vzhľadom na rodinný stav nezamestnaných

	rodinný stav	N	priemer	SD	s.v.	t	p	Cohen´s d
Externý locus of control	slobodný	7962	3,267	0,745	10581,554	-2,843	0,004	-0,051
	zosobášený	5077	3,306	0,766				
Interný locus of control	slobodný	7962	3,281	0,689	10526,436	-0,810	0,418	-0,015
	zosobášený	5077	3,291	0,714				
Otvorenosť voči zmene	slobodný	7962	20,627	4,755	10509,977	-4,064	<0,001	-0,074
	zosobášený	5077	20,982	4,938				

Diskusia

Nezamestnanosť je dlhodobý spoločenský problém a v tejto súvislosti bol priestor venovaný jednotlivým charakteristikám nezamestnaných v rámci celého Slovenska. Dlhodobá nezamestnanosť má negatívny vplyv na viaceré oblasti v živote nezamestnaného a s tým spojenou snahou a túžbou hľadať si prácu. Na základe komparácie vybraných premenných boli zistené štatisticky významné rozdiely, ale s nízkym efektom v oblasti skúmaných psychologických charakteristik. Limitom príspevku je nerovnomerné zastúpenie nezamestnaných respondentov v rámci jednotlivých krajov na Slovensku.

Literatúra

Kossen, Ch., & Mollveen, P. (2018). Unemployment from the perspective of the Psychology of Working. *Journal of Career Development*, 45(5), 474–488 doi:10.1177/089484531771043.

Lumpkin, J. R. (1985). Validity of a Brief Locus of Control Scale for Survey Research. *Psychological Reports*, 57(2), 655–659 doi:10.2466/pro.1985.57.2.655

Mousteri, V., Daly, M., & Delaney, L. (2018). The scarring effect of unemployment on psychological well-being across Europe. *Social Science Research*, 72(1), 146–165, doi:10.1016/j.ssresearch.2018.01.007

Paul, K. L., & Moser, K. (2002). Unemployment impairs mental health: meta-analyses. *Journal of Vocational Behavior*, 74(3), 264–282.

Vinikainen, J., & Kokko, K. (2012). Personality traits and unemployment: Evidence from longitudinal data. *Journal*